

HAKAN YEKBAŐ\*

## Malatyalı Necâtî ve Şehir Methiyeleri

Malatyalı Necâtî And Eulogies of Cities

### Ö Z E T

Osmanlı döneminde edebî muhitlerin başta payitaht İstanbul ile şehzade sancakları etrafında toplandığı bilinmektedir. Bunun doğal sonucu olarak Tanzimattan günümüze kadar dıvan edebiyatıyla ilgili tetkiklerin İstanbul merkezli ve birinci sınıf şairler etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak son yıllarda ikinci sınıf ya da taşra şairi diye tabir edilen dıvan şairlerine yönelik çalışmalar da yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Böylece tezkire ve biyografi kitaplarında adı bile geçmeyen şairler gün ışığına çıkarılmaya başlanmıştır.

Bunlardan birisi de Malatyalı Muhammed Necâtî'dir. Şairin bilinen tek eseri Dıvan'ında, aruz kalıbıyla söylenmiş 76 manzume ve hece ölçüsüyle kaleme alınmış 7 şiir bulunmaktadır. Necâtî mahlasının yanı sıra Fehmî mahlasını da kullanan şair, şiirlerinin önemli bir bölümünü tasavvufî neşce ile kaleme almıştır. Hikemî tarzdaki manzumelerinde ise Nâbî etkisi hissedilmektedir.

Şairin Dıvan'ında şehir methiyesi tarzında söylediği manzumeler, türünü dikkat çekici örneklerindedir. Necâtî, Aspozi (Malatya) ve İstanbul'u methettiği murabba'larında söz konusu şehirlerin doğal güzellikleri, önemli mekânları ve ahali hakkında bilgiler vermektedir.

### ANAHTAR KELİMELE R

Malatyalı Necâtî, dıvan, şehir methiyesi, Aspozi, İstanbul.

### A B S T R A C T

It is known that literary circles were mostly living in the capital city Istanbul and in sehzade sancak cities. As a natural result of this, it is seen that examinations of dıvan literature focused mostly on Istanbul and first class poets. However, in recent years studies on dıvan literature, second class or country poets have also become widespread. Thus, poets, whose names do not even appear in collection of biographies, have started to come to light.

One of them is Malatyalı Muhammed Necâtî. There are 76 poetic verses written in aruz prosody and 7 poems written in syllabic meter in the Dıvan, the only known work by the poet. He used pen name Fehmi, besides his pen name Necâtî and composed majority of his poems with suffistic joy. Influence of Nâbî is seen in his Hikemî style verses.

The poetic verses the poet wrote in his Dıvan in city eulogy style are remarkable example of its type. Necâtî gives information about natural beauties, important places and peoples of the cities in quadrates in which he extols Aspozi (Malatya) and Istanbul.

### KEYWORDS

Malatyalı Necâtî, dıvan, city eulogy, Aspozi, İstanbul.

## Giriş

Fetihle birlikte Osmanlı kültürü ve edebiyatını besleyen asıl merkez İstanbul ve saray olmuştur. Zamanla Konya, Trabzon Kütahya, Amasya

\* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, (hakyek@gmail.com).

ve Manisa gibi şehzade sancakları da küçük birer başkent görünümü almış; bu mekânlar, edebî faaliyetlerin geliştiği ve yayıldığı muhitler olarak ortaya çıkmıştır (İpekten 1996: 11; İsen 1997: 71-72, 83). Söz konusu durum, bazı araştırmacılar tarafından patrimonyal sanat<sup>1</sup> anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilmiş, bazıları tarafından da saray istiaresi<sup>2</sup> benzetmesiyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Muhsin Macit, bu anlayışın sonucunda ülkemizde divan edebiyatı algısının doğal olarak İstanbul merkezli ve tezkire referanslı okumalarla biçimlendiğini ve konuyla ilgili akademik çalışmalarda genellikle İstanbul kütüphanelerindeki yazmalar arasında bulunan divan ve mesnevilerin ele alındığını söylemektedir. Ancak son zamanlarda söz konusu çalışmaların merkezden taşraya yöneldiğini de ifade etmektedir (2013: 140).

Aslında Osmanlının siyasi hâkimiyetinin olduğu her yerde divan edebiyatının gerek halk gerekse münevver zümre tarafından benimsendiğini, medrese ve tekkeler, idari ve askerî görevliler, ilim adamları, tarikatlar ve müntesipleri, şair ve edip askerler vasıtasıyla küçük büyük birçok merkezden gelişerek yayıldığı da bir gerçektir (Çelebioğlu 1994: 32).Balkanlardan Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar Osmanlı nüfuzunun yayıldığı birçok beldede divan şairlerinin yetişmesi<sup>3</sup>, bu edebiyatın sadece İstanbul merkezli olduğu görüşünün eksik ve yanlış olduğunu ortaya koymaktadır.

İstanbul ve belli başlı edebî muhitlerde yetişmedikleri için çoğu zaman taşra şairi olarak nitelendirilen bu şairlerin eserleri incelendikçe farklı edebî türler ve sanatlı manzumeler ortaya koydukları görülmektedir. Bunun en bariz örneği Rumeli şairleridir. Divan edebiyatına şehrengiz türünü kazandıran Rumeli'de yetişen şairlerdir (Çeltik 2009: 806). Şehrengiz türü zamanla biladiye, şehir methiyeleri ve mersiyeleri

<sup>1</sup> Konuyla ilgili bk.: Halil İncalcık (2005), *Şâir ve Patron*, Ankara: Doğu Batı Yay

<sup>2</sup> Ahmet Hamdi Tanpınar (1997), *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, s. 5-10.

<sup>3</sup> İstanbul dışında yetişen divan şairleriyle ilgili bk.: Mustafa İsen (1997), "Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış", *Ötelerden Bir Ses*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 64-75.

gibi edebî türlere de kaynaklık ederek edebiyatımıza yeni bir zenginlik kazandırmıştır.

Şehir odaklı şiirlerin başında şehir methiyeleri gelmektedir. Bu tür şiirlerde genellikle bir şehrin övgüsü yapılmakta, o şehrin ahalisi, tabiat güzellikleri ve mimarî eserleri methedilmektedir.<sup>4</sup>

Uzun zamandır üzerinde çalıştığımız Malatyalı Necâtî de yukarıda bahsi geçen yani taşrada yetiştiği için hayatı hakkında biyografi kitaplarının sessiz kaldığı tabiri caizse köşede bucakta kalmış şairlerden birisidir. Necâtî, bilinen tek eseri olan *Divan*'ında Aspozi (Malatya) ve İstanbul için iki şehir methiyesi söylemiştir.

### Necâtî'nin Hayatına Dair Notlar

Tezkire ve benzeri eserlerde hayatı hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız Necâtî, bilinen tek eseri *Divan*'ında kendisine dair

<sup>4</sup> Şehir şiirleri ve şehir methiyeleriyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Mevcut çalışmalarda bu türle ilgili ayrıntılı açıklamalar yapıldığından bunları tekrar etmeyi gerekli görmüyoruz. Divan şiirindeki şehir şiirleri ve şehir methiyeleriyle ilgili çalışmalardan bazıları için bk.: Vanço Boşkov (1980), "Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri ve Şehir Mersiyeleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, S. 12, s. 69-70; Cemal Kurnaz (1995), "Arayıcızâde Hüseyin Ferdî ve Derviş Ömer Efendi'nin Bilâdiyeleri", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (Abdülbaki Gölpınarlı Hatıra Sayısı)*, XIX, Harvard Üniversitesi, s. 299-316; Kadir Güler (1996), "XIX. Asır Şuarâsından Ârifi ve Pesendî'nin Kütahya Methiyeleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 7, s. 279-285; Kenan Erdoğan (1997), "Türk Edebiyatında Şehir Şiirlerine Bir İlave: Aspozi ve Hakkında Yazılmış Dört Şiir", *Dergâh*, S. 91, s. 18-20; Mustafa Erdoğan (1997), "Abdülatif Râzî ve Ankara Methiyesi", *Türk Dili*, S. 550, s. 356-359; Nuran Tezcan (2001), "Güzele Bir Şehrengizden Bakış", *Türkoloji Dergisi*, C. XIV, s. 163-194; Muvaffak Eflatun (2003), "Şehir Medhiyelerine Bir Örnek: Akşehir Medhiyesi" *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 26; İsmail Hakkı Aksoyak (2007), "Feyzullah Efendi'nin Mesâiri ile Lutfi'nin Ferdî'nin Bilâdiyesine Zeyli", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (Özel Sayı)*, s. 37-51; H. Dilek Batıslam (2009), "Şehir Şiirleri ve Şeyhülislâm Yahyâ'nın Edirne Gazelleri", *AÜ TAED*, S. 39, s. 483-498; Mustafa Erdoğan (2012), "Gözden Kaçmış Bir XVI. Asır Şâiri: Celâl-zâde Mustafa'nın Oğlu Mahmûd Efendi ve Konya, İstanbul ve Edirne Medhiyeleri", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 2, s. 300-325; Bahir Selçuk (2014), "Bir Şehir Medhiyesi: Nergisi'nin Saray Kasidesi", *International Journal of Language of Language Academy*, Volume 2/3, s. 27-39.

bazı bilgiler vermektedir. Öncelikle şair, asıl adının Muhammed Necâtî olduğunu birkaç beyitte zikretmektedir:

Pes derûnum levhine düşdi hidâyet noktası  
Çok şükür ismim Muḥammed ni'met-i 'uzmâsıyam (5/8)<sup>5</sup>

Yaḳarsañ cismimi yâ Rab Muḥammed ismini hıfz it  
Hâbiñ ismi var ben de ki iḥsânıñ yetişmez mi (32/4)

Yedimde sermâyem ancak Muḥammed ismidir yâ Hû  
Baña rahm eyle sulṭânım ki efgânım yetişmez mi (32/5)

Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde bulunan bir belgede şairin adının Muhammed Necâtî olduğu kayıtlıdır (DH.SAİD, 171/69).

Muhammed Necâtî, divan şairlerinin çok azında görülen bir hususi-yete de sahiptir. Şair, şiirlerinde iki mahlas kullanmıştır. Bilindiği üzere divan edebiyatında şairler genelde tek bir mahlası tercih etmiştir. Buna karşın sayıları az da olsa bazı şairlerin değişik sebeplerle birden fazla mahlas kullandıkları da bir gerçektir.<sup>6</sup>

Şiirlerinde genellikle Necâtî mahlasını kullanan şairin bir diğer mahlası ise Fehmî'dir. Şair, her iki mahlası nasıl aldığını *Divan*'ında açıklamıştır. Buna göre Necâtî mahlasını, rüyasında Hz. Peygamber vermiştir. Şairin bu beyanı onun halk şiiri geleneğine uygun bir şekilde mahlasını seçtiğini göstermektedir:

H̄ âbımda nazar kıldım Muḥammed Muştafâ'ya ben<sup>7</sup>  
Huzûr-ı hâzrete irdim yetişdim anda dîvâna

Mübârek leblerinden pes döker dürler Resûlullâh  
Kelâm-ı gevherîn aldım qarışdım gül ü gül-şâna

Şırât-ı müstaḳîm üzre yürüdim ben bi-iznillâh  
Necâtî maḥlaşın virdi baña rahm itdi merdâne (78/23, 24, 25)

<sup>5</sup> Beyitlerin yanında parantez içinde verilen ilk rakam manzumenin Divan'daki numarası, ikinci rakamsa beyit numarasıdır.

<sup>6</sup> Konuyla ilgili bk.: Orhan Kurtoğlu, "Divan Şiirinde Mahlas Değiştiren ve Birden Fazla Mahlas Kullanan Şairler", *Bilig*, S. 38, 2006, s. 75.

<sup>7</sup> Mısrada vezin bozuk.

Şairlerin mahlaslarını seçmelerinde sevip saydığı birinin telkinlerinin etkisi de bulunmaktadır. Aşağıdaki beyitlerden şairin diğer mahlası olan Fehmî'yi mürşidi Hacı Feyzullah Efendi'nin verdiği anlaşılmaktadır:

İki maḥlaşdan birini ḳabz idüp kıldım ḳabûl  
Mürşidim virdi Necâtî Fehmiyâ dirler bize (62/7)

İki maḥlaşdan birini pîrim iḥsân eyledi  
Birini virdi 'adûlar zemm idüp bî-çâreniñ (33/6)

Şair, iki manzumesinde Necâtî ve Fehmî mahlaslarını beraber kullanmıştır:

Bu Necâtî derd-mendiñ derdine olmaz devâ  
Ḳıl kerem luḡ u 'inâyet Fehmiyâ dîvâneniñ (33/7)

Benim bu çekdigim cevr ü cefâlar hep maḥabbetdir  
Yeter zemm itme ey zâhid girişdi Fehmî 'ummâna

Beni 'afv eyle sultânım ḥabîbiñ ḥürmeti yâ Rab  
Necâtî sâ'iliñ her dem şıgındı bâb-ı Sübhân'a (78/34, 35)

Ancak şair, *Divan*'da bulunan 83 manzumesinden sadece dördünde Fehmî mahlasını tercih etmiş, diğerlerinde ise Necâtî mahlasını kullanmıştır.

Necâtî, Malatyalıdır. Aspozi'yi övdüğü şiirinde Malatya'yı kendi meskeni olarak nitelendirmektedir:

Tecde'niñ zevki şafâsı bir yere olmaz kıyâs  
Mu'tedil âb u hevâsı mîvesi ğâyet de ḥâş  
Kendi meskeniñ Necâtî ḳıl ziyâde iltimâs  
Görmedim göster baña bir mişli yoḡ Aşpozi'niñ (4/11)

Necâtî'nin doğum tarihine dair kaynaklarda ve *Divan*'ında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Buna karşın Sultan II. Abdülhamîd(sal. 1876-1909) için yazdığı övgülerden, 5 Kasım 1890 tarihinde Malatya çarşısındaki yangını anlattığı destanından ve Malatya'da 3 Mart 1894'te meydana gelen deprem sonucu yıkılan Yeni Cami için söylediği kasideden 19. yüzyılda yaşadığı anlaşılmaktadır.

*Divan*'ın sonunda yer alan hasbihal türünde yazdığı destanından İstanbul'daki Kuleli Kışlası'nda bir süre imamlık yaptığı anlaşılmaktadır:

İstemem redd itdim şöhreti şânı  
 Hâşşa 'askerinde imâm-ı şânî  
 Çok zamân İslâmbol'da tutdum mekânı  
 Kuleli Kışlası'ndan alîñ haberi (83/4)

Aynı bilgiye Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde de rastlamaktayız (DH.SAİD, 171/69).

İmam olması hasebiyle şer'î, mutasavvıf olması nedeniyle bâtinî ilimlere vâkıf olan şairin medrese tahsili görmüş olması muhtemeldir. Aşağıdaki dörtlükten şairin bâtinî ilimleribildiği ve Nakşibendî tarikatına intisap ettiği anlaşılmaktadır:

Râh-ı Haq'dan bir dem eylemem firâr  
 Tarîk-i Nakşî'de kılmışam qarâr  
 Kendi derûnumda gizledim esrâr  
 'İlm-i bâtin ile tutdum 'irfânı (82/52)

Necâtî, *Divan*'daki bazı beyitlerde ise kendisinin Nakşibendî tarikatının Hâlidîyye koluna bağlı bir mutasavvıf olduğunu söylemektedir:

Naqş-bendî naqş-bendîyem sülûk-ı Hâlidî  
 Şâh-ı kutb-ı evliyâdır maḥzen-i feyz-i Hudâ (1/9)  
 Bâtinum ehl-i tarîkat Naqş-bendî Hâlidî  
 Zâhirim şer'-i şerî'at kenziniñ fetvâsıyam (5/9)

Şair, Hacı Feyzullâh adında bir mürşidin tasavvufî terbiyesi altında yetiştiğini de ifade etmektedir:

Mürşid-i kâmil dilerseñ bâb-ı Feyzullâh tut  
 Gir erenler meclisine bend olup aḥbâba gel  
 Var mıdır mişli cihânda Hacı Feyzullâh gibi  
 Terbiyet bâbinda kâmil nitekim âdâba gel (8/10, 11)  
 Hidâyet eyledi Hâzret-i Allâh

Bizi irşâd iden Hâcî Feyzullâh  
Ednâ bendesiyem pes rûy-ı siyâh  
Kaṭreyi terk itdim aldım ‘ummânı (82/51)

Necâtî şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla hayatının büyük bölümünü Malatya’da geçirmiştir. Ancak görevi gereği İstanbul’da da bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca *Divan*’daki bazı şiirleri bize, şairin hayatının son demlerini İstanbul’da geçirdiğini düşündürmektedir. Necâtî, aşağıdaki dörtlülüklerde artık yetmiş yaşına gelmiş bir emekli olduğunu ve sıkıntılar içinde İstanbul’da yaşadığını söylemektedir:

Ben bir tekâ‘üdüm kendi başıma  
Bil ki irmişimdir yetmiş yaşına  
Söyleyem aḥvâlîm dîn kardaşıma  
Şoruñ ihvânlardan alıñ haberi  
  
N’idem şimden gerü bostânı bâğı  
Gitdi yigitligiñ kalmadı çağı  
Ben olmuşam Sulṭân ‘Azîz çerâğı  
Şoruñ İslâmbol’dan alıñ haberi (83/1, 2)

Şairin mesleğinin imamlık olduğu yukarıda ifade edilmişti. Necâtî, İstanbul’da iken Kuleli Kışlası’nda aynı görevi icra etmiştir. Ancak şair, İstanbul’daki hâlimden pek memnun değildir. Gurbette pek dostu yoktur, şiirlerinin kıymeti de bilinmemektedir:

Bulmadım kendime muḥibb-i şâdıķ  
Emsâlim mişillû baña muṭâbıķ  
Nazmımdan añlamaz ḥekîm-i ḥâzıķ  
Şoruñ ‘âriflerden alıñ haberi  
  
İstemem redd itdim şöḥreti şânı  
Ḥâşşa ‘askerinde imâm-ı şânı  
Çok zamân İslâmbol’da tıttım mekânı  
Kuleli Kışlası’ndan alıñ haberi (83/3, 4)

Yukarıdaki şiirin devamından Necâtî’nin bir süre sonra İstanbul’dan ayrıldığı anlaşılmaktadır. Şair, cüz’î miktardaki maaşını da elinden aldıklarını söyleyerek tekrar Malatya’ya dönmüştür.

Naşıl ‘adûlarla kılam şavaşı  
 Baña çok gördiler cüz’î ma‘âşu  
 Necâtî bağına baş türâb taşu  
 Ehl-i Malatya’dan alıñ haberi (83/7)

3 Mart 1894’te meydana gelen deprem sonucu yıkılan Yeni Cami için yazdığı kasideden Necâtî’nin o tarihlerde Malatya’da olduğunu öğrenmekteyiz. Söz konusu manzumede Necâtî, İstanbul’da bulunan Sultan Abdülhamîd’i görmeyi arzuladığını söylemektedir. Bu ifadelerden anlaşılıyor ki şair, o yıllarda Malatya’da yaşamaktadır:

Anıñ vaqt ü zamânında zuhûra geldi bu mescid  
 Hezâr yâ Rab ‘ömürler vir cihânda ol Hâmîd Hân’a

Şu dünyâ çeşm ile bir kez nazar kılsam o hünkâra  
 Hezâr cânım fedâ olsun ki sultân ibni sultâna (78/5, 7)

Necâtî, hac farızasını da yerine getirmiştir. Aşağıdaki iki beyitte şair Hz. Peygamber’in ravzasını ziyaret ettiğini ve Ka’be’yi tavaf ettiğini ifade etmektedir:

Çalmadı dünyâ murâdımdan yeter ey zâhidâ  
 Çok şükür beyti tavâf sa’y eyledim beyne’ş-şafâ

Ravza-ı pâk-i sa’âdetde niyâz itdim hezâr  
 Ol Ebû Bekr ‘Ömer ü ‘Oşmân‘Alîyü’l-Murtazâ (1/14, 15)

Vişâl-i Ka’be’sin şâhuñ tavâf itmekdedir kaçdım  
 Ki ihsân eyledi Allâh bi-hamdillâh ‘atâ gördüm (15/4)

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Necâtî’nin 1290/1873 yılında Ahmed Cemal adında bir oğlunun bulunduğu kayıtlıdır. Bu bilgi şairin evli olduğunu da göstermektedir (DH.SAİD, 171/69).

Necâtî’nin ölüm tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Divan’ında bulunan 5 Kasım 1890 tarihinde Malatya çarşısındaki yangını anlattığı destanından ve 3 Mart 1894’te meydana gelen deprem sonucu yıkılan Yeni Cami için yazdığı kasideden 19. asrın sonlarında hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Yeni Cami’nin yeniden yapımını



anlattığı kasidesinden anlaşıldığı kadarıyla caminin yapımı henüz tamamlanmamıştır.

Recâm budur Hüdâ'dan kim şu câmi' pes temâm olsun  
İder münkirler istihzâ bizi zevk itme düşmâna (78/21)

Yeni Cami'de bulunan bir kitabede tamiratın 1328/1910 yılında bittiği kayıtlıdır (Aytaç, 2013: 262). Şair, muhtemelen Yeni Cami'nin açılışını görmemiştir. Buna göre Necâtî'nin 1894-1910 yılları arasında ölmüş olması muhtemeldir.

### Dîvânı

Şairin bilinen tek eseri *Divanı*'dır. Eserin ünük nüshası, Milli Kütüphane, Yz A 8876 numarada kayıtlıdır.<sup>8</sup> Nüsha tavsifi ise şöyledir:

Başı: Besmeleyle başladım söze yürüdüm evvelâ  
Hamdeyle küşe-i vahdetde kıldım ibtidâ  
Sonu: Naşıl 'adûlarla kılam şavaşı  
Baña çok gördiler cüz'î ma'âşî  
Necâtî bağırına baş türâb taşî  
Ehl-i Malatya'dan alnı haberi

*Cilt:* Kahverengi karton kapak, sırtı dikişli sağlam.

*Kâğıt:* Kahverengi, cedid kâğıt.

*Yazı:* Son devir rik'ası, siyah mürekkep, sayfa altlarında rekabe mevcut. *Divan*'ın son varaklarında ta'lik hatla yazılmış takrizler bulunmaktadır.

*Sütun:* Tek sütun, cetvel ve serlevha kullanılmamış.

*Satır:* 18 satır.

*Varak:* 60 varak.

*Ebat:* 233x175 mm

<sup>8</sup> Söz konusu nüshanın metni, ayrıntılı bir incelemesiyle birlikte tarafımızdan yayına hazırlanmaktadır.

*Te'lif Tarihi:* Hicrî 1308.

*Müstensih:* Eserin vikayesinde Latin harfleriyle müellif hattı ile te'lif edildiği ve ünik nüsha olduğu kaydedilmişse de Dîvân'ın herhangi bir yerinde buna dair bir ketebe kaydı bulunmamaktadır.

Söz konusu ünik nüsha, Milli Kütüphanedeki kayıtlara göre Abdullah Öztemiz'den satın alınmıştır. Muhtemelen müellif nüshası olan *Divan*, iki bölümden müteşekkildir. *Divan*'ın 1b-39b arasında bulunan 78 manzumeden 76'sı divan şiiri nazım şekilleriyle söylenmiş şiirlerden oluşmaktadır. 41a-57a arasında ise hece ölçüsüyle söylenmiş beş destan bulunmaktadır. Nüshada 42b-43a arası varak muhtemelen koptuğundan dolayı yoktur. 58b-59b varakları arasında ise Erzurumlu Hüseyin Nazmi ve Şerbetçizâde İsmail Harim'in ta'lik hatla istinsah edilmiş manzum takrizleri bulunmaktadır.

Toplam 60 varak olan yazmanın 40a-41b ve 58b-59a varakları ise boştur. Nüshada aruz kalıbıyla söylenmiş 76 manzume, hece ölçüsüyle kaleme alınmış 7 şiir bulunmaktadır. Aruz kalıbıyla söylenen manzumelerin toplam beyit sayısı 683, hece ölçüsüyle yazılmış dörtlüklerin sayısı ise 155'tir.

*Divan*, gayr-ı müretteptir. Gazeller, hurûf-ı hecâyâ göre sıralanmıştır. Eserde, bazı ibareler muhtemelen metnin okunmasını kolaylaştırmak amacıyla harekeli olarak istinsah edilmiştir.

Necâtî, divan ve halk edebiyatı nazım şekilleriyle şiir söylemiş bir şairdir. *Divan*'da yer alan 83 manzumeden 76'sı divan edebiyatına mahsus nazım şekilleriyle, 7 tanesi de halk edebiyatı nazım şekilleriyle kaleme alınmıştır. *Divan*'da aruzla söylenmiş 2 kaside, 2 murabba, 1 tahmîs, 1 tesdîs, 68 gazel, 2 kıt'a bulunmaktadır. Kasidelerden biri münâcât olarak, diğeri ise Malatya'daki deprem sonucu yıkılan Yeni Câmî'nin tekrar yapılması münasebetiyle kaleme alınmıştır. *Divan*'daki murabbalar ise şehir methiyesi tarzında söylenmiştir. Malatya ve İstanbul'un övüldüğü murabbalarda her iki şehrin birçok vasfından bahsedilmektedir. Tahmîs ve tesdis yapılan beyitlerin hangi şairlere ait olduğu belirtilmemiştir. *Divan*'ın önemli bir bölümünü oluşturan gazelerde ise Nâbî etkisi açıkça hissedilmektedir. Şair, hikemî üslupla söylediği gazelerinde

dünyanın faniliği, nefsin kötülükleri ve terbiyesinin gerekliliği, insanın yaratılma amacı gibi konular üzerinde durmaktadır.

*Divan*'daki gazellerin bir diğer önemli özelliği ise sade bir dille yazılmış olmalarıdır. Şair, mutasavvıf bir kimliğe sahip olması hasebiyle düşüncelerini ifade ederken Türkçe kelimelere ağırlık vermiş; Arapça, Farsça tamlamaları fazla kullanmamıştır. Bunun sonucunda muhtelif aruz kusurlarına, özellikle imâlelere gazellerde sıkça rastlanmaktadır.

*Divan*'ın ikinci kısmında ise halk şiiri nazım şekilleriyle kaleme alınmış 7 manzume bulunmaktadır. Bu bölümde, aşk ve tasavvuf üzerine söylenmiş 1 semai, nasihatname niteliğinde 1 koşma ve bahar, ramazan, afyon, yangın ve hasbihal muhtevalı beş destanyer almaktadır.

### Necâtî'nin Şairliği

XIX. yüzyılda özellikle Anadolu'da sayıları çoğalan divan şairlerinden biri olan Malatyalı Necâtî, birçok taşra şairi gibi Nâbî'den(öl. 1712) etkilenmiştir. Özellikle yaşadığı dönemde Osmanlının siyasi, sosyal ve kültürel alanlardaki gerilemesine paralel bir şekilde Malatya ve çevresinde yaşanan yozlaşma, *Divan*'da birçok manzumede dile getirilmiştir. Şair, özellikle halk şiiri tarzında yazdığı destanlarında Malatya'da cereyan eden olaylara ilgisiz kalmamış, toplum hayatındaki aksaklıkları açık ve samimi bir dille mısralarla dökmüştür. *Divan*'da hece ölçüsüyle söylediği "*Destân-ı Afyon*" ve "*Destân-ı İhrâk-ı Sâni*" başlıklı şiirlerinde toplumdaki yozlaşma açık bir şekilde anlatılmaktadır:

Nazar kıl 'ibretle kaldır niğâbı  
Yokdur şu kâfiriñ zerre şevâbı  
Budur Malaṭya'nıñ şânî ḥarâbı  
Gün bugün olmaḫda olur vîrâne

Kimi serhoş olmuş kimisi ayık  
Hiç bir iş kalmadı ol Hakk'a lâyıḫ  
Nâ-maḥremlik yaşaḫ hep açık şacıḫ  
'Âr u nâmûs gitdi ṭoldı meydâna

Azdıkça azdılar şimdiki insân  
 Merhamet kalmadı döndükçe devrân  
 Ya Mehdî hürûcî ya şâhib-kırân  
 Nazar kıl ki başa gelsin tûfâna (81/12, 20, 24)

Ziyâde aluben noşsân şatarlar  
 Harâm kesbi helâline katarlar  
 Vakt-i şalâ dükkânında yatarlar  
 Girmez kulağına Tañrı ezânı

Kimisi mest olmuş kimisi ayık  
 Hiç bir iş kalmadı ol Hakk'a lâyıq  
 İhrâk-ı ûlâya bu oldu fâyık  
 Diñlemez şu yangın aşla fermânı (82/7, 24)

Aşağıdaki beyitlerde onun insanlar hakkındaki görüşlerini ve toplumdaki bazı olaylara karşı duruşunu görmek mümkündür. Ona göre bu dünya bir mihnet yurdu. İnsanlar, bu dünyaya aldanmaktadır:

Kıl nazar 'ibret göziyle işbu miñnet-hâneye  
 Aldadup zehrin şunar bir mûr u mâr eyyâmıdır (34/3)

Şair, yukarıda zikrettiği olumsuzluklardan kurtulmak için tövbe etmek ve Hakk'ın emirlerine uymak gerektiğini de ifade etmektedir:

Geliñ ey kardaşlar tevbe kılalım  
 Şer'at râhına toğrı gidelim  
 Hudâ'nıñ nehyini gel terk idelim  
 Tefekkür kılalım ol kabristânı (82/14)

Necâtî, aruzla söylediği bazı şiirlerinde ahlakî ve felsefî konulara da değinmiştir. Aşağıdaki gazel, şairin bu konudaki düşüncelerini hikmetli sözlerle dile getirdiği bir manzumedir. Şairin Nâbî tarzında söylemiş olduğu manzumelere örnek olması hasebiyle gazelin tam metnini aşağıda veriyoruz:

Çazârâ bir şapan taşî bir altun kâseyi kırsa  
 Ne kıymet kesb ider ol taş ne kıymetden düşer kâse

Hücûmla bir kuduz kilâb sarây tamına pislerse  
 Ki te'sîr eylemez halka derûnunda olan nâsa

Ȧakarsañ boynuna gevher ne bilsün ƙadrini ħimâr  
Bilür şarrâf-ı kâmiller kerâhet gelmez ol nâsa

Düşerse bir ƙuru ƙaba nitekim fare-i aħbeş  
Zîrâ mundâr olur mı ol hezârân düşseler Ȧasa

Ki seyfiñ aşlı ħâm olsa olur mı cevheri anuñ  
Eger ƙat' eyleseñ anı Ȧayanmaz belki miĖrâsa

Gözi önüñdeki çifte hezenlere nażar ƙılmaz  
Ki Ėayruñ ferdini gözler işâret ƙaldırır nâsa

Domuzuñ derisi Ȧahir olur mı pes dibâĖatla  
Vücûdı külli mundârdır ki zîrâ gelmez ƙıyâsa

İçi Ȧaşına uymaz ise ol câhil münâfığdır  
Görünür şûretâ müslim nażar ƙıl anda esâsa

Yazık lisânına ƙat' it kime söylersüñ ey şâ'ir  
Necâtî pend ider olsañ yüzini dönderir 'âşa (26/1-9)

Necâtî, aruz ve hece ölçüsüyle şiirler kaleme almıştır. Bu yönüyle divan ve halk şiiri geleneğinin ortasında yer alan bir şairdir. *Divan*'da ağırlıklı olarak divan edebiyatı nazım şekilleri yer alsa da şairin aruz vezninde başarılı olduğunu söylemek güçtür. Aynı şekilde heceyle söylediği şiirlerinde de ölçü hatalarına rastlanmaktadır.

Necâtî'nin şiirinde geleneksel dinî-tasavvufî Türk edebiyatının yansımaları sıklıkla görülmektedir. Bazı manzumelerinde irşat ve tebliğün ön plana çıkması, didaktik bir üslubu tercih etmesi, onun mutasavvıf kimliğinin bir yansımasıdır.

Yukarıda bahsi geçtiği üzere şairin iki mahlası vardır. Şairin, Necâtî mahlasını seçerken halk şiirinde rastladığımız rüya motifinden yararlanması, Fehmî mahlasını üstadı ve şeyhi Hacı Feyzullah'tan alması onun her iki gelenekten istifade ettiğini göstermektedir.

Şair, şiirlerini ancak ârif-i billâh olanların anlayabileceğini ifade etmektedir. Necâtî'ye göre câhillere onun söylediklerini idrak edemezler:

‘Ârif-i billâh olan añlar kelâmım ser-te-ser  
On sekiz biñ ‘âlemiñ sırrında seyrân olmadık (24/9)

Nazmımıñ her bir kelâmı câhile ‘anķâ gelür  
Kâm ile güher bağışlar dür döküp yek-tâlanur (6/10)

Necâtî’nin birçok şiirinde “*pendimi tut, pendimi gûş eyle, kulak tut, dinle, nazar kıl, aç gözün*” gibi ifadeleri kullanması ve nasihat-âmir bir üslubu benimsemesi, şiirlerini yol göstermek ve tebliğ maksadıyla yazdığını göstermektedir:

Bu Necâtî’den haber al pendini tut zâhidâ  
Çatreden vaz gel ki ğâfil söyleme ‘ummâna söz (54/7)

Gûş eyle pendimi gel iki gözüm  
Yâd idem bir tuhfe söyleyem sözüm  
Geçirdim merâķla gice gündüzüm  
Kimse bu derdlere dermân olamaz (63/1)

Cân u dilden gel kulaķ ur bu sözime ey püser  
Kimseniñ ‘aybın gözetme tut naşîhat al nidâ (1/10)

Necâtî, her şeyden önce mutasavvıf bir şairdir. *Divan*’ında Nakşibendiyye tarikatının Hâlidîyye koluna mensup bir sâlik olduğunu her fırsatta dile getiren şair, şiirlerinde tasavvufa sıkça yer vermiştir. Birçoğu tebliğ ve irşat maksadıyla kaleme alınmış olan bu manzumelerinde şairin sık sık nefsi emmâreden şikâyet ettiği görülmektedir:

Ne sihr itdi baña bilmem şu zâlim nefsi emmâre  
Aññ zulmıyla vîrân oldıgım yâ Hû yetişmez mi (32/2)

Şiirlerinin ana teması tasavvuf olan Necâtî, kendisinden önce yetişmiş bazı mutasavvıf şairlerden etkilenmiştir. *Divan*’da yer alan aşağıdaki beyit, ünlü mutasavvıf şair Yûnus Emre’nin(öl. 1321)“*Cennet cennet didükleri/ Bir ev ile bir kaç hûrî/ İsteyene virgil anı/ Bana seni gerek seni*” mısralarını hatırlatmaktadır:

Gerekmez cennet ü tûbâ n’idem hûrî vü havrâyı  
İlâhî ente makşûdîyeter ‘uķbâdan el çekdim (16/4)

Necâtî'nin etkilendiği bir diğer mutasavvıf şair ise Şemseddîn Sivasî(öl. 1597)'dir. Şair, Sivasî'nin meşhur "*Sür çıkar ağyârı dilden tâ tecellî ede Hakk / Pâdişâh konmaz saraya hâne ma'mûr olmadan*" beytinin ikinci mûsrasını iktibas etmiştir:

Pâdişâh konmaz sarâya hâne ma'mûr olmasa  
Ey Necâtî şol gönül tahtında sultân olmalı (18/9)

Şair, Yavuz Sultan Selim'in (sal. 1512-1520)"*Pâdişâh-ı âlem olmak bir kuru kavga imiş / Bir veliye bende olmak cümleden a'lâ imiş*" beytine nazire yaparcasına aşağıdaki beyti söylemiştir:

Pâdişâh-ı âlem olmak bir çurı gavgâ ise  
Bir velîniñ bendesiyem cinn ile insâna ne (46/2)

## Necâtî Divanı'ndaki Aspozi ve İstanbul Methiyeleri

### Aspozi Methiyesi

*Necâtî Divanı*'nda iki mekânın özel bir yeri bulunmaktadır: Aspozi (Malatya) ve İstanbul. Şair, her iki şehirde de yaşamıştır. Bunun sonucunda da Aspozi ve İstanbul'a duyduğu sevgiyi yazdığı murabba'larında dile getirmiştir.

*Divan*'daki ilk şehir methiyesi, 19.asırda Malatyalıların sayfiye yeri olarak meşhur olan Aspozi'nin<sup>9</sup> övgüsü için kaleme alınmıştır. Aspozi, Malatya'nın 4 kilometre kadar batısında olan geniş bir ovanın ortasında, dağ eteğinde ve Fırat Nehri'nin kollarından Taşması'ya dökülen bir çayın kenarında bulunmaktadır. Gayet güzel ve ferah olduğu gibi sokakları dahi muntazam ve temiz olan Aspozi, önceleri sayfiye alanı iken 1840'lı yıllardan sonra bugünkü Malatya'nın üzerine kurulduğu bir yerleşim merkezi olmuştur (Şemsettin Sâmî, 1996: I/185).

Önceleri Malatya sancağı Kasaba nahiyesine bağlı olan Aspozi, Müslüman halkın bağ ve bahçe işleriyle uğraştığı, Hristiyanların ise tahl

<sup>9</sup> Bu kelimenin imlası, Arap harfleriyle çeşitli şekillerde okunabilecek biçimde yazıldığı için değişik kaynaklarda Aspozi, Aspoza, Aspozı, Asbuzu, Asbuzı, Asbuzan, İşpozi gibi farklı okuyuşlara rastlanmaktadır (Erdoğan 1997: 20).

ziraatı yaptığı bir köydür (Yinanç, Elibüyük 1983: 55). Kâtip Çelebi, *Cihannümâ*'sında, Aspozi'nin bağları ve bahçeleriyle meşhur bir kasaba olduğundan bahseder (2009: 600). Evliya Çelebi(öl. 1684?) ise Aspozi bağlarında 600 kadar dükkân olduğunu, Malatya'dan daha güzel binalar bulunduğunu, bahar ayında halkın buraya göç ettiğini, bu yüzden Malatya'da bazı tüccar ve Hristiyanlarla birlikte 300 kadar bekçi dışında kimsenin kalmadığını söylemektedir (Kahraman, Dağlı 2001: IV/10). *Seyahatnâme*'den anlaşıldığı kadarıyla Aspozi, 17.yüzyılda artık büyük bir yerleşim merkezi olmuştur.

Aspozi; kiraz, elma, kayısı, ceviz ve incir ağaçlarıyla bağlardan müteşekkil bir ormanın içinde yer almaktadır. Evliya Çelebi, Aspozi'de yedi çeşit kayısı yetiştiğini ve zerdalisinden pestil yapıldığını ifade etmektedir. Seksen çeşit yetişen armudundan turşu ve şerbet imal edildiğini de belirtmektedir. Öyleki İstanbul'dan gelen birçok kişi bu armutların filizlerini payitahta götürerek yetiştirmiş ve Malatya armudu diyerek padişaha hediye ederlermiş (Kahraman, Dağlı 2001: IV/10).

Helmut Von Moltke, *Türkiye Mektupları* isimli eserinde Malatya ahalisinin yazın Asbuzu'ya göç ettiğini, Malatya'nın daha doğru bir ifadeyle Aspozi'nin eşi az bulunur bir ordugâh olduğunu, her tarafından pınarlar aktığını söylemektedir (Örs 1995: 254-262). Ata Tarihi'nde ise buranın Malatya'nın sayfiye alanı olduğu kayıtlıdır (Arslan 2010: III/164).

Doğal güzellikleriyle meşhur bu yerleşim yeri, sadece tarihî kaynaklara ve seyahatnamelere konu olmamıştır. Başta Niyâzî-i Mısırî (öl. 1694) olmak üzere Rızâyî (öl. ?)Adnî (öl. 1689)ve Gulâmî (öl. 1886) gibi şairler de Aspozi (Malatya) övgüsünde manzumeler yazmıştır.

Niyâzî-i Mısırî'nin aynı zamanda doğum yeri olan Aspozi'yi methettiği 9 beyitlik gazeli, bu konuda yazılmış manzumelerin en meşhurlarındandır. Şair, gazelinde Aspozi'yi cennete benzetmektedir. Havası ve suyunun güzelliğinin yanısıra meyvelerinin bolluğundan da bahsetmektedir. Ayrıca Aspozi'de yetişen elmaların üzerine yazı yazıldığını da söylemektedir ki aslında bu bir gelenektir. Buna göre kızarmaya yüz tutmuş elmaların üzerine oyma yazılar yazılmış kâğıtlar yapıştırılır ve güneş gören yazılı mahaller kızarıırken diğer taraflar sarı kalır



(Şemsettin Sâmî, 1996: I/185). Mısırî, Aspozi halkının ehl-i ilim ve kâmillerden olduğunu da gazeline belirtmektedir.<sup>10</sup>

Sivaslı şairlerden Gulâmî de Aspozi'yi öven *Der-Vasf-ı Malâtiyye Güfte-şod* başlıklı 12 beyitlik bir gazel yazmıştır. Şiirden anlaşıldığı kadarıyla şair, bir süre Aspozi'de bulunmuştur. Gulâmî de Niyâzî-i Mısırî gibi Aspozi'nin özellikle doğal güzelliklerinden bahsetmiştir.<sup>11</sup>

17. yüzyıl şairlerinden Rızâyî, Aspozi için iki methiye kaleme almıştır. Bunlardan ilki Niyâzî-i Mısırî'nin gazeline naziredir ve 9 beyittir. Şairin Aspozi'yle ilgili ikinci şiiri de gazel nazım şekliyle söylenmiştir. 9 beyitlik manzumede yine Aspozi'nin doğal güzellikleri ve özellikle yazılı elması övülmektedir. Aynı şekilde Adnî Efendi de Niyâzî-i Mısırî'nin gazeline 9 beyitlik bir nazire söylemiştir.<sup>12</sup>

Malatyalı Necâtî de “Görmedim bir mişlini emşâli yok Aşpozi'niñ” mükerrer musralı murabba'sında Aspozi'nin doğal güzelliklerini övmektedir. Aruzun “Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün” kalıbıyla kaleme alınan methiye, 11 benddir. Bilinen diğer beş Aspozi methiyesi gazel nazım şekliyle kaleme alınmasına karşılık Necâtî'nin Aspozi methiyesi murabba' nazım şekliyle söylenmiştir. Murabba'da genel olarak Aspozi ve çevresindeki Adafı, Banaz, Tecde ve Orduzi gibi yerleşim bölgelerinin coğrafi güzelliklerinden bahsedilmektedir.

Necâtî'ye göre Aspozi'nin dünyada bir eşi daha yoktur; Aspozi, İrem bağlarına benzeyen güzellikleriyle cennet misali bir beldedir. Aspozi'nin doğal güzelliklerinin yanısıra âlimleri, müderrisleri ve ehl-i takva hocaları da meşhurdur. Gece gündüz bülbüller, huri misali olan güzellerin

10 Gazelin metni için bk.: Niyâzî Mısırî Mehmed b. Ali Malâtî, *Dîvân*, 06 Hk 2309, vr.35b; Kenan Erdoğan (1997), “Türk Edebiyatında Şehir Şiirlerine Bir İlâve: Aspozi ve Hakkında Yazılmış Dört Şiir”, *Dergâh Edebiyat Sanat Kültür Dergisi*, C: VIII, S. 91, s. 18-20.

11 Gazelin metni için bk.: Mehmet Arslan (2009), *Sivaslı Gulâmî Dîvânı*, Sivas: Asitan Yay., s. 110-111.

12 Gazelin metni için bk.: Niyâzî Mısırî Mehmed b. Ali Malâtî, *Dîvân*, 06 Hk 2309. vr. 36a; Kenan Erdoğan (1997), “Türk Edebiyatında Şehir Şiirlerine Bir İlâve: Aspozi ve Hakkında Yazılmış Dört Şiir”, *Dergâh Edebiyat Sanat Kültür Dergisi*, C: VIII, S. 91, s. 18-20.

etrafında ötmektedir. Bahçelerinde sayısız meyveler bulunmaktadır. Aspozi’de gündüzler bayram, geceler ise kadir gecesine benzemektedir.

Aspozi’nin etrafında cennetteki Kevser suyuna benzeyen *deyr-Mesih*<sup>13</sup> isminde bir nehir akmaktadır. Mescidlerindeki vaizlerin fasih ve akıcı dilleri, ne Arap ne de Acemlerin dillerine benzemektedir.

Bu belde, aynı zamanda Battal Gâzî’nin mekânıdır. Bu yüzden insanların emniyet içinde yaşadığı bir mekândır. Aspozi aslında Malatya’nın mahlası yani diğer adıdır. Bu bölgede nice hükümdarlar cihat etmiştir.

Murabba’da Aspozi’nin kuzeyinde bulunan Orduzi, Çarmuzi Mahallesi, bugünkü adıyla Adafı, Banaz, Tecde gibi yerleşim yerlerinin adı da geçmektedir. Şair; Orduzi’nin güzelliğiyle, Çarmuzi’nin safasıyla, Atafı’nın suyu ve havasıyla, Banaz’ın ferahlığıyla, Tecde’nin meyvesiyle meşhur olduğunu söylemektedir. Ancak, Necâti’ye göre bunlar içinde en güzel yer Aspozi’dir.

### İstanbul Methiyesi

*Divan*’da bulunan İstanbul methiyesi<sup>14</sup>, “Görmedim göster bana bir mislini İstanbul’un” redifli ve 11 bendden müteşekkil bir murabba’dır. Aruzun “Fâ ‘î lâ tün / Fâ ‘î lâ tün / Fâ ‘î lâ tün / Fâ ‘î lün” kalıbıyla kaleme alınan murabba’da İstanbul’un birçok semtinden bahsedilmektedir

Necâti, uzun yıllar İstanbul’daki Kuleli Kışlası’nda imam olarak görev yapmıştır. Şairin *Divan*’ında Malatya’dan sonra İstanbul’u övmüş

<sup>13</sup> “*deyr-Mesih*”, Malatya’nın güney bitimindeki harap bir kilisenin yakınındaki dört köşeli bir havuzdan çıkıp Aspozi’nin girişinde ikiye ayrılan 35 kilometre uzunluğunda bir nehirdir. Kaynağından bir buçuk saat mesafeye gelinceye kadar normal akan suyu, süt renginde olup sanki nehrin ortasına kadar beyaz bir hat çekilmiş gibi görünmektedir. Bu mesafeyi geçtikten sonra beyaz hat kaybolmaktadır (Yapıcı 2014: 51).

<sup>14</sup> Divan şiirinde İstanbul’u ve güzellerini öven şehrengiz türünde birçok manzume yazılmıştır. Bunlardan bazıları için bk: Ağâh Sırrı Levend (1958), *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları; Mehmet Çavuşoğlu (1969), “Taşlıcalı Dukakin-zâde Yahya Bey’in İstanbul Şehrengizi”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XVII, s. 73-108; Yakup Karasoy, Orhan Yavuz (2006), “Nüvîsî ve ‘Şehrengiz-i İstanbul’u”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 20, s. 1-20.

olması, bu şehirde geçirmiş olduğu güzel günlerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. İstanbul'u birçok farklı özellikleriyle öven Necâtî, bu şehrin bir benzerinin daha dünyada olmadığını ifade ederek şiirine başlar.

İstanbul payitahttır. Bu yüzden kâinatın merkezidir. Havası ve suyu mutedildir. Etrafını çevreleyen deniz, bir bend vazifesi görmekte, şehri korumaktadır. Bu beldenin büyük bir padişahu vardır. O da Sultan Hamîd'dir. Şair, İstanbul'da en çok Galata semtini beğenmektedir. Ancak burada Müslümanlardan ziyade müşrikler yaşamaktadır ki bundan dolayı da çok üzülmemektedir.

İstanbul'un semtlerinden Üsküdar, havası ve suyuyla diğerlerinden üstündür. Çamlıca ise doğal güzellikleriyle gezilmesi gereken bir yerdir. Bu semtlerde yaşayanlar asla hasta olmazlar, doktora da ihtiyaç duymazlar.

İstanbul'un güzelleri huri misali olduğu gibi hepsi edep ve hayâ sahibidir. Erkekleri ise dürüst ve cömerttir. Âlimleri, mollaları ve müderrisleri ile İstanbul, şeriatın merkezidir. Burada birçok mürid-i kâmil bulunmaktadır. Adalet de dinin emirleri de İstanbul'da tam anlamıyla yaşanmaktadır.

Necâtî, İstanbul'un gezilmesi, görülmesi gereken semtlerinin başında Haydarpaşa, Eyüp, Beylerbeyi, Cevizbaşı, Dolmabahçe gibi yerleşim mekânlarından özellikle bahseder. Ancak bunlar içinde Kuleli'nin ayrı bir güzelliği vardır. Çünkü şair, Kuleli Kışlası'nda imamlık vazifesini ifa etmektedir. Buranın havası ve suyu gayet hoştur, kışlası da güzel bir yerleşime sahiptir.

## Sonuç

Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî Bey, Nedim, Şeyh Gâlib gibi önemli şairler, divan şiirinde özellikle estetik kaygıyla şiir söyleyen, manadan çok şekle önem veren ve bu sayede klasik şairler olarak nitelendirilebileceğimiz isimlerdir. Bu şairlerin şiirinde coğrafya genellikle Çin, Hoten, Mısır, Bağdat, Aden, Bedehşan, İsfahan gibi tanınmış ve belli özellikleri olan, bir anlamda şiire malzeme oluşturacak geleneğin tesiriyle bahsi geçen

mekânlardır. Hatta denilebilir ki şairler, belki de bu ülke ve şehirleri hiç görmemiştir.

Buna karşın bazı edebiyat araştırmacıları tarafından taşra şairi, ikinci sınıf şair veya vasat şairler olarak nitelendirilen birçok şairin divanlarında farklı edebî türlere ve daha yerli konulara rastlamak mümkündür. Bunların başında şehir methiyeleri gelmektedir. Genellikle bir şehrin tabiat güzellikleri, mimarî eserleri ve ahalisinin belirgin vasıflarından bahseden şehir şiirlerinin divan şiirinde örneğine çok fazla rastlanmamaktadır. Bu tür şiirler üzerinde yapılacak araştırmalar; şehir methiyelerinin hangi amaçla yazıldığı, bir gelenek hâline gelip gelmediği ve şehirlerin söz konusu şiirlerin yazıldığı dönemde öne çıkan bazı farklı özelliklerini öğrenmemize yardımcı olacaktır (Batislam 2009: 496). Bu bilgilerin tespiti, hiç şüphesiz edebiyat, şehir ve kültür tarihi açısından önem arz etmektedir.

Malatyalı Necâî'nin şehir methiyelerine bu gözle bakıldığında şairin yaşadığı dönemdeki İstanbul ve Malatya'nın doğal güzellikleri, meşhur beldeleri ve halkının öne çıkan özellikleri hakkında bugün belki de unutulmuş önemli bilgilere yer verdiği görülmektedir. Özellikle Aspozi için kaleme aldığı methiyesinin Malatya'ya ait bazı yer adları ve geleneklerin tespiti bakımından şehir tarihi konusundaki çalışmalara katkıda bulunacağı âşikârdır.

## METİN

(A: 3b-4b)

fâ 'î lâ tün / fâ 'î lâ tün / fâ 'î lâ tün / fâ 'î lün

- 1 Mihr-i dünyâyı tolaş bir mişli yok Aşpozi'niñ  
Cennet-i a'lâ mişâli mişli yok Aşpozi'niñ  
Kanı dünyâ olmaşaydı ben direm bâğ-ı İrem  
Görmedim bir mişlini emşâli yok Aşpozi'niñ
- 2 Gülşen-i bâğ-ı leţâfet lâle sünbül ergavân  
'Âlimi mollâ müderris ehl-i taqvâ zâhidân  
Ğam yimez Ğamlar tağıdır bî-ħesâbdır Ğâceĝân  
Görmedim bir mişlini emşâli yok Aşpozi'niñ
- 3 Dilberi ħûrî mişâli şöyle bir nâzik-edâ  
Ruz u şeb feryâd iderler bülbülân eyler nidâ  
Murğ-ı ekberdir hevâsı tolanur bâd-ı şabâ  
Görmedim bir mişlini emşâli yok Aşpozi'niñ
- 4 Ni'met-i tûbâ mişâli mîve-i ħikmet kesîr  
Gündüzü bayram mişâli gice leyle-i ħadir  
'Ayn-ı 'ibretle nazâr kıll böyle saħrâ lâ-naẓîr  
Görmedim bir mişlini emşâli yok Aşpozi'niñ
- 5 Bir tarafından devr ider kevşer gibi şol deyr-Mesîħ  
Zeyn olup mescîd ü minâre olunur va'z naşîħ  
Ne 'Arab'dır ne 'Acem'dir dilleri ĝâyet faşîħ  
Görmedim bir mişlini emşâli yok Aşpozi'niñ
- 6 Her taraf görmek dilerseñ al birâder bir delîl  
Çeşm-i 'ibretle nazâr kıll aç gözüñ olma 'alîl  
Çağlayup âb-ı revânı zan idersin selsebîl  
Görmedim bir mişlini emşâli yok Aşpozi'niñ
- 7 Belde-i Baţtâl Gâzî mesken-i şâhib-ı kârân  
Ma'den-i şer'-i şerî'at her taraf emn ü emân  
Âh n'olaydı olmasa müşrik münâfık kâfirân  
Görmedim bir mişlini emşâli yok Aşpozi'niñ

- 8 Ey mürüvvet-kânı şâhum kıl sözime i'timâd  
Aşpozi maħlaşda kâmil Malaṭiyye aña ad  
Nice şâhlar şâhı geldi bunda kıldılar cihâd  
Görmedim bir mişlini emşâli yoḡ Aşpozi'niñ
- 9 Kudretiyle hûb yaratmış ol Kerîm-i Zü'l-Celâl  
Orduzi a'lâ mekândır belde-i ḡurb-ı şimâl  
Çoḡ şafâsı Çarmuzi'niñ mişli yoḡ olmaḡ muħâl  
Görmedim bir mişlini emşâli yoḡ Aşpozi'niñ
- 10 'Aṭafı baħr-i şafâdır hâşş u 'âm olmuş emîn  
Mu'tedil âb u hevâsı belde-i ḡurb-ı yemîn  
Pek müferriħdir Banaz'ı Hâḡḡ aña olsun mu'ın  
Görmedim bir mişlini emşâli yoḡ Aşpozi'niñ
- 11 Tecde'niñ zevki şafâsı bir yere olmaz kıyâs  
Mu'tedil âb u hevâsı mîvesi ġâyet de hâş  
Kendi meskeniñ Necâtî kıl ziyâde iltimâs  
Görmedim göster baña bir mişli yoḡ Aşpozi'niñ

(A: 35b-36b)

fâ 'i lâ tün / fâ 'i lâ tün / fâ 'i lâ tün / fâ 'i lün

- 1 Gelmedi gelmez cihâna böyle bir 'âlî-mekân  
Görmediler kimse bilmez mişlini ḡalḡ-ı cihân  
Zâhidâ ġuş it kelâmım ideyim bir bir beyân  
Görmedim göster baña bir mişlini İstanbul'uñ
- 2 Pây-ı taħt-ı pâdişâhî andadır rûy-ı zemîn  
Mu'tedil âb u hevâsı Hâḡ aña olsun mu'ın  
Ne ġüzel ḡalḡ eylemişdir anı Rabbü'l-'âlemîn  
Görmedim göster baña bir mişlini İstanbul'uñ
- 3 Ḳaplamuş eṭrâfını bend eylemiş Baħr-i Sefîd  
Salṭanatıñ dâ'im olsun şad-hezâr 'ömrüñ mezîd  
Sen gibi bir pâdişâhı görmedim Sultân Hâmîd  
Kimseler görmüş deġil bir mişlini İstanbul'uñ

- 4 Kalaða a'lâ mekândır olmasaydı müşrikîn  
Kim ki bünyâd eylediyse şad-hezârân âferîn  
Ekşerisi ehl-i küfrân anda azdır müslimîn  
Görmedim göster baña bir mişlini İstanbul'uß
- 5 Mu'tedil âb u hevâsı pek müferrih Üsküdar  
Tağ u şahrâyı tolaş gel Çamlıca'da kıl qarâr  
Hekîm-i hâzık gerekmez anda olmazlar bîmâr  
Görmedim gördüñse söyle mişlini İstanbul'uß
- 6 Dilberi hûrî mişâli pür-edeb pes pür-hayâ  
Begleri şıdık u şadâkat ekşerî şâhib-sehâ  
Pek muhibb ü âşinâlar bî-hisâb zevk u şafâ  
Görmedim göster baña bir mişlini İstanbul'uß
- 7 'Âlim ü mollâ müderris pes şerî'at andadır  
Ba'zısı mürşid-i kâmil kim kerâmet andadır  
Şâhib-i 'adl ü 'adâlet dîn diyânet andadır  
Var ise göster baña bir mişlini İstanbul'uß
- 8 Salţanat-ı âl-i 'Osmân andadır şâhib-serîr  
Gündüzi bayrâm mişâli gice leyle-i kadir  
Görmedim bir mişlini ben böyle belde lâ-nazîr  
Görmedim gördüñse göster mişlini İstanbul'uß
- 9 Resm idüp gûş it kelâmım ey cenâb-ı muhterem  
'Azm idüp Hıydarpaşa'ya sür'at ile baş kadem  
Eyyüb'uß çokdur şafâsı gayrısın ben istemem  
Görmedim gördüñse söyle mişlini İstanbul'uß
- 10 Kıl nazar Beglerbegi'ne hûb yaratmış Zü'l-Celâl  
Çok şafâ Cevizbaşı'nda zerrece olmaz melâl  
Dolmabağçe'ye nazar kıl mişli yok olmak muhâl  
Var ise göster baña bir mişlini İstanbul'uß
- 11 Kuleli zevki şafâsı bir yere olmaz kıyâs  
Mu'tedil âb u hevâsı kışlası gâyetde hâş  
Kendi meskeniñ Necâtî kıl ziyâde iltimâs  
Görmedim göster baña emşâlini İstanbul'uß

### Kaynakça

- Arslan, Mehmet (2009), *Sivaslı Gulâmî Dîvânı*, Sivas: Asitan Yay.
- Arslan, Mehmet (2010), *Tayyar-zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi Târîh-i Enderûn*, (III. Cilt), İstanbul: Kitabevi Yay.
- Aytaç, İsmail (2013), *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserler II*, Malatya: Malatya Kitaplığı.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, DH.SAİD, 171/69.
- Batislam, H. Dilek (2009), “Şehir Şiirleri ve Şeyhülislâm Yahyâ’nın Edirne Gazelleri”, *Atatürk Üniversitesi TAED*, S. 39, s. 483-498.
- Çelebioğlu, Âmil (1994), *Kanûnî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Çeltik, Halil (2009), *Rumeli Şairlerinin Klâsik Türk Şiirine Katkıları*, *Turkish Studies*, Volume: 4/8, s. 804-824.
- Erdoğan, Kenan (1997), “Türk Edebiyatında Şehir Şiirlerine Bir İlâve: Aspozi ve Hakkında Yazılmış Dört Şiir”, *Dergâh Edebiyat Sanat Kültür Dergisi*, C: VIII, S. 91, s. 18-20.
- İpekten, Haluk (1996), *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, İstanbul: MEB Yayınları.
- İsen, Mustafa (1997), *Ötelerden Bir Ses*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kahraman, Seyit Ali, Yücel Dağlı (2001), *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, (IV. Kitap), İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Kâtib Çelebi (2009), *Kitâb-ı Cihânnümâ li-Kâtib Çelebi*, (tıpkıbasım), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Kurtoğlu, Orhan (2006), “Divan Şiirinde Mahlas Değiştiren ve Birden Fazla Mahlas Kullanan Şairler”, *Bilig*, S. 38, s. 71-91.
- Macit, Muhsin (2013). “Diyadin’de Bir Divan Şairi: Necmî”, *Turkish Studies*, Volume 8/13, s. 139-144.
- Necâtî, *Dîvân-ı Necâtî-i Malatyevî*, Milli Kütüphane. Yz A 8876.
- Niyâzî Mısırî Mehmed b. Ali Malâtî, *Dîvân*, 06 Hk 2309.
- Örs, Hayrullah (1995), *Moltke’nin Türkiye Mektupları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şemsettin Sâmî (1996), *Kâmûsu’l-A’lâm*, (I. Cilt), Ankara: Kaşgar Neşriyat.



Tanpınar, Ahmet Hamdi (1997), *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

Yapıcı, Süleyman (2014), *Osmanlı Vilayet Sâlnâmelerinde Malatya (1869-1908)*, Malatya: Malatya Kitaplığı Yay.

Yınanç, Refet, Mesut Elibüyük (1983), *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yay.